

Asia: VN/14348/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne asiakasmaksuasetuksen muutoksista

Lausunto luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta

Asetuksen mukaan perusterveydenhuollon (kuten terveystieteiden tutkimuskeskuksen lääkärikäynti ja suun ja hampaiden tutkimus ja hoito sekä toimenpiteet) maksujen enimmäismääriä korotettaisiin pääsääntöisesti 22,5 prosentilla ja erikoissairaanhoidon maksujen enimmäismääriä pääsääntöisesti 45 prosentilla. Asetuksen perustelumuistiossa todetaan terveyspalvelujen tarpeen olevan yhteydessä sosioekonomiseen taustaan ja tarpeen olevan suurempi työvoiman ulkopuolella (työttömät, työkyvyttömät, vanhuuseläkeläiset) kuin työntekijöillä. Lisäksi työntekijät ovat yleisesti työterveyspalvelujen piirissä ja hyvätuloiset henkilöt käyttävät muita useammin yksityisiä palveluja. Tämän perusteella voidaan sanoa, että erityisesti perusterveydenhuollon asiakasmaksukorotukset kohdistuvat yleisemmin pienituloisille, työvoiman ulkopuolella oleville henkilöille.

Työttömien Keskusjärjestö katsoo, että asiakasmaksujen korotukset ovat täysin kohtuuttomia pienituloisille, kuten työttömille ja muille työelämän ulkopuolella oleville, ja lisäävät terveyden eriarvoisuutta entisestään. Asiakasmaksujen enimmäismääriä korotettiin jo 10 % tämän vuoden alussa ja moni hyvinvointialue tarttui tähän mahdollisuuteen. Sosiaaliturvan leikkaukset vähentävät etuuksia saavien ihmisten maksukykyä entisestään ja näin ollen kykyä selviytyä lääkkeiden ja terveydenhuollon kustannuksista. 22,5 % korotus lääkärikäynnin maksuun on suuri, kun tiedetään, että työikäisistä jopa neljännes on jo nyt joutunut tinkimään ruuasta, lääkkeitä tai lääkärikäynnistä rahanpuutteen vuoksi (THL 2023, Terve Suomi -tutkimus). Tiedetään myös, että työttömät ovat keskimääräistä sairaampia kuin työssäkäyvät, mutta terveyspalvelujen käyttö vähenee työttömäksi jäädessä (Kela 2023, tutkimus avoterveyspalvelujen käytöstä). Syynä ovat sekä palvelujen saatavuusongelmat että alikäyttö. Maksujen korottaminen yhdistettynä hallituksen esittämään kiireettömään hoitoon pääsyn enimmäisajan pidentämiseen saattaa vähentää terveyspalvelujen käyttöä entisestään tilanteessa, jossa työikäisen väestön työkyvystä tulisi huolehtia kaikin

mahdollisin keinoin työllisyyden edistämiseksi. Työttömät itse kokevat huonon terveydentilansa yhdeksi suurimmista työllistymisen esteistä (SAK 2023, kyselytutkimus).

Asetuksen perustelumuiotiossa todetaan, että ”hyvinvointialueita on tarkoitus kannustaa vapauttamaan pienituloisimmat asiakasmaksuista. Asiakasmaksulain 11 § velvoittaa hyvinvointialuetta jättämään perimättä tai alentamaan sosiaalihuollon palveluista määrätyn maksun ja terveydenhuollon palveluista henkilön maksukyvyyn mukaan määrätyn maksun siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Maksun perimättä jättäminen tai alentaminen on ensisijaista toimeentulotukeen nähden. Asiakasmaksulain mukainen velvoite jättää asiakasmaksu perimättä tai alentaa sitä ei kuitenkaan koske nyt korotettavaksi ehdotettavia tasasuuruisia terveydenhuollon maksujen enimmäismääriä. Palveluista järjestämisvastuussa oleva hyvinvointialue voi kuitenkin päättää, että myös muitakin kuin lain velvoittavuuden piirissä olevia maksuja voidaan jättää perimättä tai alentaa edellä mainituin perustein tai jos siihen on syytä huollolliset näkökohdat huomioon ottaen.”

Työttömien Keskusjärjestö on samaa mieltä siitä, että hyvinvointialueita tulee kannustaa asiakasmaksulain 11. pykälän käyttöön laajamittaisesti. Kannustaminen ei kuitenkaan yksin riitä, vaan asiakasmaksujen kohtuullistaminen ja perimättä jättäminen tulisi myös saada siihen oikeutetuilla tosiasiallisesti toteutumaan. Maksun alentamisen tulisi olla mahdollisimman epäbyrokraattista ja automatisoitua, sillä nykyisten hankalien hakuprosessien takia ne, jotka maksun kohtuullistamista ja alentamista eniten tarvitsevat, eivät sitä useinkaan kykene hakemaan tai eivät ole siitä tietoisia. EAPN-FIN Terveys ja köyhyys työryhmän esittämän ehdotuksen mukaisesti automaattista päätöksentekoa voitaisiin asiakkaan luvalla soveltaa tilanteissa, joissa asia on viiveettä ratkaistavissa asiakkaan eduksi (EAPN-FIN 2024). Kelan perusturvaetuudet, kuten työmarkkinatuki, näkyvät tulorekisterissä. Hyvinvointialueiden toteuttama automaattinen päätöksenteko voitaisiin aloittaa Kelan perusturvaetuuksia saavien henkilöiden kohdalla viipymättä. 11. pykälää tulisi soveltaa myös tasasuuruisiin maksuihin yhdenmukaisesti kaikilla hyvinvointialueilla. Nykytilanteen toimimattomuus näkyy karulla tavalla asiakasmaksujen runsaana päätymisenä ulosottoon (lähes 440 000 vuonna 2023 Sostin selvityksen mukaan, Soste 2024).

Työttömillä on oikeus maksuttomaan terveystarkastukseen, josta ohjataan tarpeen mukaan muihin terveyspalveluihin. Nämä jatkopalvelut, kuten lääkärikäynnit, on usein määriteltä hyvinvointialueilla maksullisiksi. Työttömien Keskusjärjestö ehdottaakin, että työttömien terveystarkastukseen liittyvät jatkokäynnit säädettäisiin maksuttomiksi. Tämä tukisi työttömien työkyvyn edistämistä tilanteessa, jossa terveydenhuollon asiakasmaksut uhkaavat jatkuvasti nousta.

Lisäksi Työttömien Keskusjärjestö kiinnittää tässä yhteydessä huomiota hammashuoltoon liittyviin haasteisiin. Työttömien palautteen perusteella julkisen puolen hammashuollon jonot ovat pitkät, ja työttömille kalliit. On haastavaa ennakoida tulevaisuutta työttömänä, riittävätkö rahat puolen vuoden päässä olevaan hammashuollon käyntiin. Toiseksi, kalliiden palveluiden sijaan - esimerkiksi juurihoidon sijaan, työttömille suositellaan halvempia ratkaisuja kuten hampaiden poistoa, josta on käytännön haittaa työttömille, mutta saattaa esimerkiksi vaikuttaa myös työpaikan saantiin.

Työttömät joutuvat jo nyt tinkimään esimerkiksi lääkkeiden syönnistä (syödään lääkkeitä esim. vain joka toinen päivä), sekä hammashuollostaan. Lyhyen tähtäimen säästöillä voi olla pitkässä juoksussa kallis hinta, kun kroonistuneet terveysongelmat päätyvät kalliiseen erityissairaanhoidon. Valtion on julkisen talouden kannalta todennäköisesti järkevämpää panostaa ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin ja tarjota esimerkiksi työttömille säännölliset terveystarkastukset sekä hammashoito. Työttömien terveyteen panostaminen ylläpitää työttömien terveyttä ja työkykyä, ja siten työvoimareserviä.

Lähteet:

EAPN-FIN 2024: Asiaksmaksujen kohtuullistaminen ja perimättä jättäminen tulee tehdä sujuvammaksi. <https://www.eapn.fi/asiaksmaksujen-kohtuullistaminen-ja-perimatta-jattaminen-tulee-tehda-sujuvammaksi/>

Kela 2023: Terveyspalveluiden käyttö vähenee työttömäksi jääneillä. <https://tietotarjotin.fi/tutkimusblogi/774066/terveyspalveluiden-kaytto-vahenee-tyottomaksi-jaaneilla>

SAK 2023: Tutkimus: Terveysongelmat ja ikä ovat merkittäviä työllistymisen esteitä. <https://www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/tutkimus-terveysongelmat-ja-ika-ovat-merkittavia-tyollistymisen-esteita>

Soste 2024: SOSTE selvitti: Lähes 440 000 sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksua ulosottoon viime vuonna. <https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-ulosottoon-viime-vuonna-lahes-440-000-sosiaali-ja-terveyspalvelujen-seka-varhaiskasvatuksen-asiakasmaksua/>

THL 2023: Terve Suomi -tutkimus: Joka viides aikuinen on joutunut tinkimään ruoasta, lääkkeitä tai lääkärikäynneistä rahanpuutteen vuoksi. Tiedote. <https://thl.fi/fi/-/terve-suomi-tutkimus-joka-viides-aikuinen-on-joutunut-tinkimaan-ruoasta-laakkeista-tai-laakarikaynneista-rahampuutteen-vuoksi>

Lausuntonne todistuksista ja lausunnoista perittävistä asiakasmaksuista.

Huom! tämä kysymys on osoitettu ensisijaisesti hyvinvointialueille. Todistuksista ja lausunnoista perittävien asiakasmaksujen jatkovalmistelua varten hyvinvointialueita pyydetään tuottamaan valmistelun tueksi tietoa hyvinvointialueen antamien todistusten ja lausuntojen määristä sekä niistä saatavista asiakasmaksutuloista. Samalla mahdollisuuksien mukaan pyydämme tietoa alla olevasti eriteltynä:

- Lääkärinlausunnot ajokorttia varten**
- Lääkärinlausunnot aselupaa varten**
- Muut säädöspohjaiset lausunnot ja todistukset (jos tieto jo koottuna)**
- Muut (ei-säädöspohjaiset) todistukset (jos tieto jo koottuna).**

Lisäksi hyvinvointialueita pyydetään arvioimaan todistuksista ja lausunnoista perittävän asiakasmaksun nykyisen enimmäismäärän suhdetta todistusten/lausuntojen tuottamisen kustannuksiin (maksujen kustannusvastaavuus).

Tietoa tarvitaan, jotta todistuksista ja lausunnoista perittävän maksun enimmäismäärään valmisteltavan korotuksen vaikutukset hyvinvointialueen rahoitukseen voidaan arvioida hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla.

-

Haapakoski Jukka
Työttömien Keskusjärjestö ry